Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

Edyta Lis

Kodyfikacja odpowiedzialności organizacji międzynarodowych

Codification of the responsibility of international organizations

WSTĘP

Reguły prawne dotyczące odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej tradycyjnie opierały się na jednolitej koncepcji tej odpowiedzialności. Podstawową ich funkcją było naprawienie wyrządzonej szkody, głównie państwom, za naruszenie przysługujących praw. Nie rozróżniano odpowiedzialności za naruszenia prawa prywatnego lub publicznego, określając tę odpowiedzialność jako *sui generis*[1].

Sprawa ponoszenia odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej jest związana z podstawową zasadą prawa międzynarodowego, w myśl której zachowanie państwa sprzeczne z prawem skutkuje powstaniem odpowiedzialności tego państwa[2]. W szerokim znaczeniu normy dotyczące odpowiedzialności odnoszą się nie tylko do skutków odpowiedzialności – normy wtórne, ale także do treści poszczególnych zobowiązań – normy pierwotne[3].

Kwestia odpowiedzialności ściśle wiąże się z problematyką podmiotowości w prawie międzynarodowym. Ludwik Ehrlich podkreślał:

> Każdy podmiot prawa narodów ma wobec innych podmiotów tego prawa obowiązki zarówno wynikające z samego faktu należenia do społeczności międzypaństwowej, jak i stworzone w drodze

[1] A. Nollkaemper, *Constitutionalization and the Unity of the Law of International Responsibility,* Amsterdam Center for International Law [ACIL], Working Paper 2009, University of Amsterdam, tekst dostępny na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1338651, s. 2.

[2] „Yearbook of International Commission" [YILC] 1970, vol. II, s. 179. Zob. C. Eagleton, *International Organization and the Law of Responsibility*, „Recueil des Cours" 1950 – I, s. 324.

[3] D. Bodansky and J. R. Crook, *Symposium: The ILC`s State Responsibility Articles. Introduction and Overview,* „American Journal of International Law" 2002, vol. 96, No. 4, s. 776.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

osobno przez siebie przyjętych zobowiązań. Dlatego naruszenie któregokolwiek z tych obowiązków [...] powoduje odpowiedzialność podmiotu naruszającego wobec podmiotu, którego interes, chroniony prawem narodów, został naruszony[4].

Współcześnie sprawy odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej uległy istotnym zmianom wynikającym z ewolucji prawa międzynarodowego i są rozważane nie tylko w odniesieniu do ponoszenia odpowiedzialności przez państwa[5]. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS) w opinii doradczej z 11 kwietnia 1949 r. w sprawie odszkodowania za straty poniesione w służbie Narodów Zjednoczonych[6] (*Reparations for Injury Suffered in the Service of the United Nations*) stwierdził, iż Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) ma osobowość prawną i jest podmiotem prawa międzynarodowego, który posiada międzynarodowe prawa i obowiązki oraz zdolność dochodzenia swych praw poprzez wysuwanie roszczeń międzynarodowych. Trybunał potwierdził zależność, jaka istnieje pomiędzy posiadaniem przez organizacje osobowości prawnomiędzynarodowej a „pasywną" odpowiedzialnością prawnomiędzynarodową, tzn. zdolnością do zachowania swoich praw poprzez dochodzenie roszczeń. Wprawdzie MTS nie rozważał kwestii odpowiedzialności „aktywnej" ONZ, tzn. zdolności do ponoszenia odpowiedzialności, ale uznanie jej ma charakter dorozumiany, gdyż zarówno strona pasywna, jak i aktywna odpowiedzialności są ściśle ze sobą powiązane[7]. ONZ może zatem dochodzić odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej od państw, jak również może ponosić taką odpowiedzialność[8]. Organizacje międzynarodowe posiadają prawo do zawierania traktatów z państwami i innymi organizacjami międzynarodowymi, dlatego w przypadku naruszenia zobowiązań traktatowych, zgodnie z zasadą *pacta sunt servanda,* poniosą odpowiedzialność za ich naruszenie. Organizacje mogą także ponosić odpowiedzialność za naruszenie norm powszechnego prawa międzynarodowego[9].

---

[4] L. Ehrlich, *Prawo narodów*, Kraków 1948, s. 552.

[5] A. Pellet, *The Definition of Responsibility in International Law,* [w:] *The Law of International Responsibility,* ed. J. Crawford, A. Pellet, S. Olleson, Oxford 2010, s. 6. Zob. J. Crawford, *The System of International Responsibility,* [w:] *The Law…,* s. 17–18; C. Eagleton, *op. cit.,* s. 324–325; W. Czapliński, *Odpowiedzialność państwa członkowskiego za akty organizacji międzynarodowej,* „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2006, z. 2, s. 105–106, 108; J. d`Aspremont, *Abuse of the Legal Personality of International Organizations and the Responsibility of Member States,* „International Organizations Law Review" 2007, vol. 4, s. 93–94.

[6] ICJ Reports 1949, s. 179.

[7] M. Zwanenburg, *Accountability of Peace Support Operations,* International Humanitarian Law Series, The Netherlands 2005, s. 53. Zob. A. Pellet, *International Organizations are Definitely not States. Cursory Remarks on the ILC Articles on the Responsibility of International Organizations,* [w:] *Responsibility of International Organizations: Essays in Memory of Sir Ian Brownlie,* ed. M. Ragazzi, Leiden, The Netherlands 2013, s. 42–43.

[8] A. Pellet, *The Definition…,* s. 6–7.

[9] J. Crawford, *The System…,* s. 18.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

W nauce prawa międzynarodowego wyrażany jest pogląd, iż zasada ponoszenia odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej przez organizację międzynarodową stanowi element międzynarodowego prawa zwyczajowego[10].

GENEZA KODYFIKACJI ODPOWIEDZIALNOŚCI ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH

Kwestia odpowiedzialności organizacji międzynarodowych została podjęta na forum Komisji Prawa Międzynarodowego [KPM][11]. W pierwszym raporcie dotyczącym odpowiedzialności państw F. G. Amadora stwierdził, iż pojawienie się nowych podmiotów prawa międzynarodowego wywiera określone skutki w zakresie ich odpowiedzialności[12]. Specjalny sprawozdawca wymienił wśród aktywnych podmiotów ponoszących odpowiedzialność organizacje międzynarodowe, które odpowiadają za działanie lub zaniechanie swoich organów, lub ze względu na wyrządzoną szkodę przez ich organy, oraz za swoich funkcjonariuszy[13]. Podkreślił, iż organizacje międzynarodowe posiadają osobowość prawnomiędzynarodową, zatem przysługują im określone prawa i ciążą na nich pewne zobowiązania. Ich niewykonanie lub naruszenie może powodować ponoszenie przez nie odpowiedzialności[14].

W 1963 r. w pierwszym raporcie, podejmując kwestię wzajemnych relacji pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi, specjalny sprawozdawca A. El-Erian stwierdził, iż ulegający ciągłemu poszerzaniu zakres działalności organizacji międzynarodowych prawdopodobnie nada nowy wymiar sprawom ich odpowiedzialności[15]. Podkomitet KPM ustalając w 1963 r. zakres prac, które miałyby doprowadzić do opracowania projektu artykułów dotyczących odpowiedzialności państw za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, uznał, iż zagadnienie odpowiedzialności innych podmiotów prawa międzynarodowego, w tym organizacji międzynarodowych, powinno zostać wyłączone z tych

[10] M. Hirsch, *The Responsibility of International Organizations Toward Third Parties: Some Basic Principles,* The Netherlands 1995, s. 9.

[11] M. Zwanenburg, *op. cit.,* s. 54.

[12] YILC 1956, vol. I, pkt 26, s. 229.

[13] YILC 1956, vol. II, s. 219–220.

[14] *Ibidem,* pkt 83, s. 189.

[15] YILC 1963, vol. II, pkt 172, s. 184. Zob. E. Suzuki, S. Nanwani, *Responsibility of International Organizations: the Accountability Mechanisms of Multilateral Development Banks*, „Michigan Journal of International Law" 2005, vol. 27, s. 180; *International Law Association, Sofia Conference (2012), Study Group on the Responsibility International Organizations,* [*ILA Study Group*] s. 9, tekst dostepny na: http://www.ila-hq.org/download.cfm/docid/27D956E2-1E89-456B-AF7F-9C2E4B69464D, s. 9; J. Crawford, *Holding International Organizations and their Members to Account,* Fifth Steinkraus-Cohen International Law Lecture, 15 March 2007, School of Oriental and African Studies, pkt 1, s. 1; tekst dostępny na: *www.law.cam.ac.uk/faculty-resources/10004135.pdf*;

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

prac[16]. Stanowisko Podkomitetu zostało zaakceptowane przez członków Komisji[17]. Należy jednak zaznaczyć, iż projekt artykułów o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym wprawdzie nie odnosił się do kwestii odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, ale zawierał, w wersji z pierwszego czytania, dwa artykuły regulujące przypisanie zachowania odnoszącego się do organizacji międzynarodowej. W art. 9 uregulowano przypadek postawienia przez organizację międzynarodową jej organów do dyspozycji państwa[18] , a w art. 13 (wcześniej art. 12 bis)[19] kwestię przypisywalności, w przypadku gdy organ organizacji międzynarodowej działał na terytorium danego państwa. W projekcie artykułów, w wersji z pierwszego czytania, nie zamieszczono ogólnej klauzuli wyłączającej z zakresu projektu zagadnienie odpowiedzialności organizacji międzynarodowych[20].

KODYFIKACJE PRYWATNE ODPOWIEDZIALNOŚCI ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH

Warto wspomnieć, iż kwestia odpowiedzialności organizacji międzynarodowych była przedmiotem rozważań Instytutu Prawa Międzynarodowego (*Institut de Droit International*), który wydał rezolucję pt. „Skutki prawne dla państw członkowskich niewykonania przez organizacje międzynarodowe ich zobowiązań wobec strony trzeciej" (*The Legal Consequence for Member States of the Non-fulfilment by International Organizations of their Obligations toward Third Party)*[21]. Zgodnie z art. 1, rezolucja odnosi się do wszelkich zagadnień dotyczących organizacji międzynarodowych posiadających osobowość prawną różną od ich państw członkowskich. W myśl art. 3 organizacja ponosi odpowiedzialność za własne zobowiązania w stosunku do stron trzecich. Natomiast zgodnie z art. 2 lit.a stroną trzecią są osoby inne niż ponosząca odpowiedzialność organizacja międzynarodowa – strony prywatne, państwa lub organizacje międzynarodowe, a także państwa członkowskie organizacji, które nie działają jako organ lub członek organu organizacji. Z art. 8 rezolucji wynika, iż jej celem nie jest ustalenie ogólnych zasad odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, ale wzmocnienie wiarygodności

[16] *Report by Mr. R. Ago, Chairman of the Sub-Committee on State Responsibility*, A/CN.4/152, przypis 2, s. 228. YILC 1969, vol. II, pkt 90, s. 139.

[17] YILC 1969, vol. II, pkt 93, s. 140.

[18] YILC 1974, vol. I, pkt 39, s. 154.

[19] YILC 1975, vol. I, pkt 36, s. 216.

[20] *Report on Responsibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur*, A/CN.4/532, [A/CN.4/532], pkt. 3–8, s. 2–5.

[21] *Justicia et Pace, Institut de Droit Internationale, Session of Lisbon-1995, Fifth Commission, Rapporteur Mrs Rosalyn Higgins*, tekst dostępny na: http://www.idi-iil.org/idiE/navig_chon1993.html.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

i niezależności w funkcjonowaniu organizacji oraz wsparcie tworzenia nowych organizacji międzynarodowych[22].

Stowarzyszenie Prawa Międzynarodowego (*International Law Association* – ILA) także zajmowało się zagadnieniem odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. W związku z tym w 1996 r. powołano Komitet ds. odpowiedzialności organizacji międzynarodowych w celu rozważenia, jakie środki – prawne, administracyjne i inne należy zastosować, by zagwarantować odpowiedzialność organizacji międzynarodowych w stosunku do ich członków i stron trzecich, a także członków i stron trzecich w stosunku do organizacji. Pierwszy raport Komitet przedstawił podczas konferencji w Tajpei w 1998 r., wskazano w nim zagadnienia wymagające pogłębionej analizy. Drugi raport zaprezentowano na konferencji ILA w Londynie w 2000 r., w trakcie której podjęto dyskusję na temat zasad ogólnych, które pełniłyby rolę wskazówek zarówno dla praktyków, jak i przedstawicieli nauki prawa w dziedzinie odpowiedzialności organizacji międzynarodowych[23]. Kolejny raport, który zawierał skonsolidowaną, zrewidowaną i rozszerzoną wersję zalecanych zasad i praktyk, opracowano podczas Konferencji w New Delhi w 2002 r. Raport końcowy przyjęto na konferencji w Berlinie w 2004 r.[24], następnie na mocy rezolucji nr 1/2004[25] o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych zalecono Radzie Wykonawczej ILA rozwiązanie Komitetu ds. odpowiedzialności organizacji międzynarodowych.

W 2005 r. w miejsce Komitetu powołano Grupę badawczą ds. odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. Początkowo miała ona do zrealizowania dwa zadania: wsparcie KPM w kodyfikacji zagadnienia odpowiedzialności organizacji międzynarodowych oraz kontrolę praktyki organizacji zgodnie z raportem ILA z 2004 r. Ostatecznie Grupa badawcza skupiła się na problemie kodyfikacji organizacji międzynarodowych, który uczyniła przedmiotem swych rozważań na konferencji w 2006 r. w Toronto, w 2008 r. w Rio de Janerio oraz w 2010 r. w Hadze[26]. Podczas konferencji w Sofii w 2012 r. Grupa przedstawiła raport, zawierający opinie jej członków na temat projektu KPM o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, w wersji z 2009 r. Wstępna wersja tego raportu była przekazana G. Gaji na początku drugiego czytania, w kwietniu 2011 r. Natomiast raport po wprowadzeniu nielicznych zmian przekazano członkom KPM przed sporządzeniem komentarza do projektu, w lipcu 2011 r. w trakcie drugiego czytania.

[22] L. Laithier, *Private Codifications Efforts,* [w:] *The Law…,* s. 57.

[23] *International Law Association, New Delhi Conference (2002), Third Report of Committee on Accountability of International Organizations,* s. 1, teksty raportów dostępne są na stronie internetowej ILA: http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm

[24] *International Law Association, Berlin Conference (2004), Final Report of Committee on Accountability of International Organizations,* s. 4.

[25] Tekst dostępny na: http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm

[26] *ILA Study Group,* s. 5.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

Raport nie uwzględnia tekstu i komentarza projektu w wersji z drugiego czytania. Stwierdzono, iż tylko nieliczne postanowienia projektu uległy zmianie w trakcie drugiego czytania. W świetle komentarzy państw i organizacji międzynarodowych projekt artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych po drugim czytaniu stanowi punkt wyjścia do dalszego rozwoju prawa o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, nie zawiera natomiast ustalonych norm i zasad w tym zakresie. Raport Grupy badawczej przygotowano w celu zwrócenia uwagi na kwestie, które wymagały rozważenia oraz wskazania sposobu rozwiązania zagadnień, które stanowiły przedmiot dyskusji[27].

Biorąc pod uwagę te projekty, KPM mogła określić kwestie wymagające rozpatrzenia. Na teksty rezolucji i raportu powoływał się specjalny sprawozdawca G. Gaja oraz Komisja. Zarówno w rezolucji Instytutu, jak i raporcie Stowarzyszenia odniesiono się do zagadnienia odpowiedzialności pomocniczej i konkurencyjnej organizacji międzynarodowych oraz państw członkowskich[28].

CHARAKTERYSTYKA PRAC KOMISJI PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO NAD ZAGADNIENIEM ODPOWIEDZIALNOŚCI ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH

1. Uzasadnienie podjęcia prac przez KPM nad zagadnieniem odpowiedzialności organizacji międzynarodowych

Na wstępie warto rozważyć, czy kwestia odpowiedzialności organizacji międzynarodowych powinna być objęta zakresem prac kodyfikacyjnych. Odwołując się do postanowień Statutu KPM oraz kryteriów KPM stosowanych przy wyborze tematów[29], wskazywano, że może budzić wątpliwości podjęcie tej problematyki[30]. Odmienne stanowisko prezentował w tej sprawie A. Pellet, który uważał, iż zagadnienie odpowiedzialności organizacji międzynarodowych „pod każdym względem" spełnia warunki określone przez Komisję. Jego zdaniem, kodyfikacja odpowiedzialności organizacji międzynarodowych jest odpowiedzią KPM na potrzeby państw i organizacji międzynarodowych. Zaznaczał ponadto, iż w praktyce występuje wiele przypadków odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, ale są one mało znane[31]. Trzeba jednak zauważyć, że organizacje międzynarodo-

[27] *Ibidem,* s. 4.

[28] L. Laithier, *op. cit.,* s. 57.

[29] *Report of the International Law Commission on the work of its Fifty-second session, 1 May –9 June and 10 July–18 August 2000, Official Records of the General Assembly, Fifty-fifth session, Supplement No.10*, A/55/10, [A/55/10], pkt. 728–729, s. 131.

[30] J. Wouters, J. Odermatt, *Are All International Organizations Created Equal? Reflections on the ILC`s Draft Articles of the Responsibility of International Organizations*, Leuven Center for Global Governance Studies, Global Governance Opinions, March 2012, s. 2–4.

[31] A/55/10, s. 135–136.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

we odgrywają istotną rolę w stosunkach międzynarodowych i społeczność międzynarodowa nie może pozwolić na to, by nie poniosły one odpowiedzialności za popełnienie aktów sprzecznych z prawem międzynarodowym[32]. Proponowano, by Komisja, podobnie jak w przypadku kwestii fragmentaryzacji prawa międzynarodowego, w pierwszej kolejności przeprowadziła ogólne badania nad problematyką odpowiedzialności organizacji międzynarodowych w celu dokonania pogłębionej analizy tego zagadnienia[33].

2. Przebieg prac KPM

W 2001 r. Komisja Prawa Międzynarodowego przyjęła Artykuły o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym[34]. Zgodnie z art. 57, Artykuły nie regulują kwestii odpowiedzialności organizacji międzynarodowych ani odpowiedzialności państwa za akty organizacji międzynarodowych. W komentarzu KPM podkreśliła, iż art. 57 odnosi się do międzynarodowej organizacji międzyrządowej, która posiada, w świetle prawa międzynarodowego, osobowość (podmiotowość) prawnomiędzynarodową oraz ponosi odpowiedzialność za własne działania/zaniechania[35].

W związku z tym Zgromadzenie Ogólne (ZO) ONZ w rezolucji z 12 grudnia 2001 r.[36] zaleciło KPM rozpoczęcie prac nad zagadnieniami odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. W trakcie 54 sesji w 2002 r. Komisja włączyła do programu prac zagadnienie odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. Ustanowiła Grupę Roboczą, która w raporcie rozważyła następujące kwestie: zakres tematu, relacje zachodzące pomiędzy odpowiedzialnością organizacji międzynarodowych a odpowiedzialnością państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, atrybucja odpowiedzialności, odpowiedzialność państwa za akty organizacji międzynarodowych, treść odpowiedzialności i jej implementacja oraz regulowanie sporów międzynarodowych[37].

---

[32] M. Hirsch, *op. cit.,* s. 8. Zob. M. Műldner, *Responsibility of International Organizations – Introducing the ILC`s DARIO,* „Max Planck Yearbook of United Nations Law" 2012, vol. 16, s. 286.

[33] J. Wouters, J. Odermatt, *op. cit.,* s. 8.

[34] Tekst Artykułów z komentarzem, [w:] *Report of the International Law Commission on the work of its Fifty-third session (23 April–1 June and 2 July–10 August 2001), Doc. A/56/10, initially distributed as Official Records of the General Assembly, Fifty-sixth Session, Supplement No. 10*, YbILC 2001, vol. II, Part two, s. 20–143. Zob. A/RES/56/83. Wszystkie powoływane w artykule dokumenty KPM znajdują się na stronie internetowej Komisji: http://www.un.org/law/ilc/. W artykule dla określenia Artykułów o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym zamiennie używano terminów „Artykuły KPM z 2001 r.", „Artykuły o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym".

[35] Komentarz do art. 57, pkt 2, s. 141. Zob. W. Czapliński, *Kodyfikacja prawa o odpowiedzialności międzynarodowej państw*, „Studia Prawnicze" 2002, z. 4 (154), s. 52.

[36] A/RES/56/82, pkt 8. Wszystkie powoływane w artykule rezolucje ZO znajdują się na stronie internetowej Organizacji Narodów Zjednoczonych: http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/

[37] A/CN.4/532, pkt 1, s. 2.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

Na specjalnego sprawozdawcę wyznaczono G. Gaję[38]. W latach 2003–2009 Komisja rozważała siedem raportów specjalnego sprawozdawcy. W pierwszym raporcie G. Gaja poruszył takie kwestie, jak: historia prac KPM nad zagadnieniem odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, zakres projektu, terminologia, ogólne zasady odnoszące się do ponoszenia odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej przez organizacje międzynarodowe[39]. W drugim raporcie sprawozdawca rozważał kwestię atrybucji odpowiedzialności organizacji międzynarodowych[40]. Kolejny raport poświęcony był zagadnieniu naruszenia zobowiązania międzynarodowego przez organizacje oraz odpowiedzialności organizacji międzynarodowej w związku z aktami państw lub innych organizacji międzynarodowych[41]. Raport czwarty dotyczył okoliczności wyłączających bezprawność zachowania organizacji międzynarodowej[42]. W następnym G. Gaja zaprezentował projekt artykułów odnoszących się do: treści odpowiedzialności, odszkodowania za wyrządzoną szkodę, poważnych naruszeń norm peremptoryjnych powszechnego prawa międzynarodowego[43]. Kolejny raport dotyczył dochodzenia odpowiedzialności organizacji międzynarodowych oraz *countermeasures*[44]. Raport siódmy zawierał rozważania o zagadnieniach prezentowanych we wcześniejszych raportach, uwzględniając komentarze przedstawione przez państwa i organizacje międzynarodowe oraz postanowienia ogólne[45]. W 2009 r. przyjęła ona, w trakcie pierwszego czytania, projekt 66 artykułów łącznie z komentarzem[46]. Zgodnie z art. 16–21 Statutu[47], KPM przekazała ten projekt – za pośrednictwem Sekretarza Generalnego – państwom i organizacjom międzynarodowym. Podczas 66 sesji KPM roz-

[38] *Report of the International Law Commission on the work of its fifty-fourth session (29 April –7 June and 22 July–16 August 2002), General Assembly Official Records Fifty-seventh session, Supplement No. 10, Doc. A/57/10,* [A/57/10].

[39] A/CN.4/532.

[40] *Second Report on Resposibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur,* A/CN.4/541.

[41] *Third Report on Resposibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur*, A/CN.4/553.

[42] *Fourth Report on Resposibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur,* A/CN.4/564.

[43] *Fifth Report on Resposibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur,* A/CN.4/583.

[44] *Sixth Report on Resposibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur,* A/CN.4/597.

[45] *Seventh Report of the Special Rapporteur, Giorgio Gaja,* A/CN.4/610, [A/CN.4/610].

[46] *Report of the International Law Commission Sixty-third session (26 April–3 June and 4 July–12 August 2011), General Assembly Official Records Sixty-sixth session, Supplement No. 10, Doc. A/66/10*, [A/66/10], pkt 78–79, s. 52.

[47] A/RES/174(II).

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

ważała ósmy raport G. Gaji[48], komentarze otrzymane od państw[49] i organizacji międzynarodowych[50], a także raport Komitetu Redakcyjnego[51]. W dniu 3 czerwca 2011 r. KPM przyjęła, w trakcie drugiego czytania, projekt 67 artykułów[52], a 5 sierpnia komentarz do nich[53]. Komisja przekazując ZO ONZ projekt artykułów zaleciła, by odnotowano w formie rezolucji przyjęcie artykułów i załączono do niej ich treść oraz rozważono, w dalszej perspektywie, kwestię nadania artykułom formy konwencji międzynarodowej[54]. Natomiast w rezolucji z 27 lutego 2012 r.[55] Zgromadzenie Ogólne podjęło decyzję dotyczącą włączenia problematyki odpowiedzialności organizacji międzynarodowych do porządku obrad 69 sesji w celu określenia m.in. formy, jaką należy nadać projektowi KPM.

3. Struktura projektu KPM

Projekt KPM zatytułowany został *Odpowiedzialność organizacji międzynarodowych* i składa się z 67 artykułów. Artykuły ujęto w sześciu częściach. Część I stanowi *Wprowadzenie* (art. 1–2). Część II, odnoszącą się do aktu międzynarodowo bezprawnego organizacji międzynarodowej, podzielono na pięć rozdziałów: I – *Zasady ogólne* (art. 3–5), II – *Przypisanie aktu organizacji międzynarodowej* (art. 6–9), III – *Naruszenie zobowiązania międzynarodowego* (art. 10–13), IV – *Odpowiedzialność organizacji międzynarodowej w związku z aktami państwa lub innej organizacji międzynarodowej* (art. 14–19), V – *Okoliczności wyłączające bezprawność* (art. 20–27). Część III dotyczy treści odpowiedzialności międzynarodowej organizacji międzynarodowej i obejmuje trzy rozdziały: I – *Zasady ogólne* (art. 28–33), II – *Reparacja za poniesioną szkodę* (art. 34–40),

---

[48] *Eight Report on Resposibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur*, A/CN.4/640, [A/CN.4/640].

[49] *Responsibility of international organizations: Comments and observations received from Governments*, A/CN.4/636, [A/CN.4/636]; *Report of International Organizations: Comments and observations received from Governments*, *Addendum*, A/CN.4/636/Add.1.

[50] *Responsibility of international organizations: Comments and observations received from international organizations,* A/CN.4/637, [A/CN.4/637]; *Report of International Organizations: Comments and observations received from international organizations, Addendum,* A/CN.4/637/Add.1.

[51] *Responsibility of international organizations: Titles and texts of the draft articles on the Report of International Organizations adopted by the Drafting Committee on second reading in 2011*, A/CN.4/L.778.

[52] *Summary record of the 3118th meeting*, A/CN.4/SR.3118.

[53] Tekst Artykułów z komentarzem, [w:] *Report of the International Law Commission Sixty-third session (26 April–3 June and 4 July–12 August 2011), General Assembly Official Records Sixty-sixth session, Supplement No. 10, Doc. A/66/10*. W artykule do określenia projektu artykułów Komisji o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych zamiennie używano terminów „projekt", „projekt Artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych".

[54] A/66/10, pkt 80–85, s. 51.

[55] A/RES/66/100, pkt 4.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

III – *Poważne naruszenia zobowiązań wynikające z norm peremptoryjnych powszechnego prawa międzynarodowego* (art. 41–42). Cześć IV – *Implementacja odpowiedzialności organizacji*, składa się z dwóch rozdziałów: I – *Dochodzenie odpowiedzialności organizacji międzynarodowej* (art. 43–50), II – *Countermeasures* (art. 51–57). Cześć V, złożona z sześciu artykułów (art. 51–63), reguluje odpowiedzialność państwa członkowskiego organizacji w związku z zachowaniem organizacji międzynarodowej. Część VI zawiera postanowienia ogólne, które stosuje się do całego projektu (art. 64–67).

4. Metoda pracy zastosowana przez KPM

Komisja zajmując się problemem odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, zastosowała podobną metodę do tej, jaką posłużyła się, przygotowując tekst Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów pomiędzy państwami i organizacjami międzynarodowymi oraz pomiędzy organizacjami międzynarodowymi z 1986 r.[56], opierając się na postanowieniach Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r.[57] Uznano, iż do odpowiedzialności organizacji międzynarodowych należy stosować zasady zawarte w Artykułach o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, ponieważ mają one charakter norm zwyczajowych[58]. Artykuły te stanowią „źródło inspiracji niezależnie od tego, czy poszczególne rozwiązania znajdą zastosowanie w projekcie o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych”[59].

---

[56] *United Nations Conference on the Law of the Treaties between States and International Organizations or International Organization Vienna, 18 February–21 March 1986, Official Records, vol. II, Documents of the Conference,* A/CONF.129/16/Add.l (Vol. II).

[57] Ch. Ahlborn, *The Use of Analogies in Drafting the Articles on Responsibility of International Organizations – An Appraisal of the 'Copy – Paste Approach',* SHARES Research Paper No. 13 (2012), ACIL 2012-14, tekst dostępny na: http://www.sharesproject.nl/wp-content/uploads/2012/10/SHARES-RP-13-final.pdf, s. 1; *ILA Study Group*, s. 9.

[58] P. Klein, *The Attribution of Acts to International Organizations*, [w:] *The Law…,* s. 297. Zob. *First Report on Resposibility of International Organizations by Mr. Gorgio Gaja, Special Rapporteur*, A/CN.4/532, [A/CN.4/532], pkt 11, s. 6–7; P. Šturma, *Drawing Line Between the Responsibility of an International Organization and its Member States under International Law,* „Czech Yearbook of Public & Private International Law” 2011, vol. 2, s. 4; *Legal Responsibility of International Organizations in International Law, Summary of the International Law Discussion Group meeting held at Chatham House on Thursday,* [*International Law Disscusion Group*] tekst dostępny na: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Law/il100211summary.pdf, s. 3; J. d`Aspremont, *The Articles on Responsibility of International Organizations: Magnifying the Fissures in the Law of International Responsibility,* SHARES Research Paper No. 2012-13, ACIL, s. 3; tekst dostępny na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2163427; Ch. Ahlborn, *The Rules of International Organizations and the Law of International Responsibility,* SHARES Research Paper 02 (2011), ACIL 2011-03, tekst dostepny na: http://www.sharesproject.nl/wp-content/uploads/2012/04/SHARES-RP-02-final.pdf, s. 3; A. Pellet, *International…,* s. 43; A. Nollkaemper, *Constitutionalization….,* s. 3–4.

[59] A/57/10, pkt 475, s. 232.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

Metoda zastosowana przez G. Gaję pozwoliła na sprawne i dość szybkie zakończenie prac nad problematyką odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, ale budziła też wątpliwości zgłaszane przez organizacje międzynarodowe, państwa i przedstawicieli nauki prawa międzynarodowego. Wskazywano, iż państwa i organizacje międzynarodowe są odmiennymi podmiotami prawa międzynarodowego. Krytycznie odnoszono się do metod pracy Komisji, polegających na odtworzeniu w projekcie Artykułów KPM z 2001 r., uznając, że są one niewłaściwe. Gdyby Komisja przygotowując projekt artykułów dotyczących odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, nie wzorowała się na Artykułach o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, to mogłaby wypracować zupełnie nową koncepcję odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. Komisja przyjęła jednak, że zasady o odpowiedzialności stosuje się, co do zasady, do wszystkich podmiotów prawa międzynarodowego, a dostrzegane odmienności wiążą się z tym, w jaki sposób zasady te są stosowane w odniesieniu do organizacji międzynarodowych[60].

UWAGI KRYTYCZNE ZGŁASZANE DO ARTYKUŁÓW KPM O ODPOWIEDZIALNOŚCI ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH

1. Tytuł

W dyskusji podnoszono, że tytuł projektu – *Odpowiedzialność organizacji międzynarodowych* – nie odpowiada zawartej w nim treści, gdyż jego zakresem objęto nie tylko odpowiedzialność organizacji międzynarodowych, ale także odpowiedzialność państw za działania podjęte w ramach organizacji międzynarodowej[61].Wskazywano, iż organizacje międzynarodowe mogą ponosić odpowiedzialność w różnych formach. Organizacja międzynarodowa jako osoba prawna za naruszenie prawa krajowego ponosi odpowiedzialność zgodnie z normami prawa krajowego. Za naruszenie prawa wewnętrznego organizacji, dotyczącego zatrudniania personelu, organizacja międzynarodowa ponosi odpowiedzialność, która ma charakter wewnętrzny w stosunku do tego personelu, a jednocześnie ma charakter międzynarodowy, ale odmienny od ponoszonego za naruszenie zobowiązań prawnomiędzynarodowych. W praktyce powinny być zatem zawarte postanowienia, które ograniczą zakres odpowiedzialności organizacji międzynarodowych do odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej w wąskim znaczeniu[62].

---

[60] A. N. Pronto, *Reflection on the Scope of Application of the Articles on the Responsibility of International Organizations,* [w:] *Responsibility…,* s. 147–148.

[61] J. E. Alvarez, *Memo: ILC's Draft Articles on Responsibility of International Organizations (IOs) to Advisory Committee, Meeting of June 21, 2010,* s. 1; tekst dostepny na: http://www.law.nyu.edu/ecm_dlv3/groups/public/@nyu_law_website__faculty__faculty_profiles__jalvarez/documents/documents/ecm_pro_066900.pdf.

[62] C. F. Amerasinghe, *An Assessment of the ILC Articles on the Responsibility of International Organizations,* [w:] *Responsibility…,* s. 78.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

2. Kwestia różnic istniejących między państwami a organizacjami międzynarodowymi

Krytyczne uwagi w odniesieniu do prac Komisji dotyczyła także nieuwzględnienia, w wystarczającym stopniu, różnic występujących pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi oraz pomiędzy samymi organizacjami międzynarodowymi[63]. Podkreślano, iż organizacje międzynarodowe, inaczej niż państwa, różnią się co do zakresu ich kompetencji, w związku z tym trudno jest ustalić reguły, które można byłoby stosować do wszystkich organizacji[64].

Wyrażano jednak też pogląd, iż zrównując w pewnych obszarach odpowiedzialności organizacje międzynarodowe z państwami, Komisja zaprezentowała postępowe podejście do tej problematyki. Organizacje międzynarodowe odgrywają obecnie bardzo istotną rolę w stosunkach międzynarodowych. Jeśli następuje przekazanie kompetencji przez państwa na rzecz organizacji, to w tym zakresie organizacja może działać jako niezależny podmiot prawa międzynarodowego, zamiast państw. Nie jest zatem wskazane stosowanie odrębnych reżimów prawnych do określenia skutków naruszenia prawa międzynarodowego, które mogłyby prowadzić do fragmentaryzacji prawa międzynarodowego w dziedzinie odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej[65].

Stosowanie odmiennych reżimów prawnych do odpowiedzialności państw i organizacji międzynarodowych mogłoby stanowić czynnik ułatwiający państwom uniknięcie surowszej odpowiedzialności, zgodnie z postanowieniami Artykułów KPM z 2001 r., poprzez poddanie się łagodniejszemu reżimowi odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. Zasady odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państw i odpowiedzialności organizacji międzynarodowych tworzą jednolity system. Różne formy odpowiedzialności podlegają tym samym ogólnym zasadom oraz stanowią spójną całość[66].

---

[63] Ch. Ahlborn, *The Use…*, s. 1–2, A/CN.4/640, pkt 5, s. 5. J. E. Alvarez określił metodę zastosowaną przez Komisję jako *find and replace*, która polega na zastąpieniu w Artykułach o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym zwrotu „państwo" na „organizacja międzynarodowa", Idem, *International Organizations: Accountability or Responsibility?*, Canadian Council of International Law, 35th Annual Conference on Responsibility of Individuals, States and Organizations, tekst dostępny na: http://www.asil.org/aboutasil/documents/CCILspeech061102.pdf, s. 2. Zob. stanowiska: Międzynarodowej Organizacji Pracy [MOP], A/CN.4/637, pkt 1, s. 8; Międzynarodowego Funduszu Walutowego [MFW], A/CN.4/637, pkt 1, s. 9.

[64] K. E. Boon, *New Directions in Responsibility: Assessing the International Law Commission's Draft Articles on the Responsibility of International Organizations,* „The Yale Journal of International Law Online" 2011, vol. 37, s. 8.

[65] M. Möldner, *op. cit.,* s. 323. Szerzej: K. E. Boon, *The Law of Responsibility: A Response to Fragmentations?* „Global Business & Development Law Journal" 2012, vol. 25, s. 395–407; tekst dostępny na: http://www.mcgeorge.edu/Documents/Conferences/GlobeJune2012_TheLawofResponsibility.pdf.

[66] A. Nollkaemper, *Constitutionalization….,* s. 18–19.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

3. Porównanie Artykułów z 2001 r. z projektem artykułów dotyczących odpowiedzialności organizacji międzynarodowych

Za dyskusyjne uznano wysiłki KPM zmierzające do wypracowania zasad ogólnych odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, zbliżonych do zasad dotyczących odpowiedzialności państw[67].

Niektórzy przedstawiciele nauki prawa międzynarodowego twierdzili jednak, iż opracowywanie projektu o odpowiedzialności organizacji międzynarodowej na podstawie Artykułów KPM z 2001 r. jest w pełni uzasadnione. Zarówno organizacje międzynarodowe, jak i państwa posiadają osobowość prawnomiędzynarodową. Wskazywano, że gdyby KPM nie wzorowała się na Artykułach o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, to byłaby narażona na jeszcze większą krytykę[68].

Projekt opiera się na podobnych zasadach co Artykuły o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym. Nie wskazano jednak argumentów uzasadniających takie rozwiązanie. Jest to niezrozumiałe, gdy uwzględni się założenie przyjęte przez Komisję, zgodnie z którym przy opracowywaniu projektu istnieje możliwość transponowania pewnych zasad zawartych w Artykułach KPM o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, po ich pogłębionej analizie[69].

Podstawowym założeniem projektu jest podział norm międzynarodowych na normy pierwotne i wtórne[70]. Normy pierwotne nakładają określone zobowiązania na organizacje międzynarodowe, natomiast normy wtórne odnoszą się do naruszenia zobowiązania międzynarodowego i skutków prawnych wynikających z tego naruszenia dla organizacji międzynarodowej[71]. Projekt, podobnie jak w przypadku Artykułów o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, koncentruje się na normach wtórnych[72]. Podkreślano, iż KPM

[67] K. E. Boon, *New…,* s. 5.

[68] N. Blokker, R. A. Wessel, *Introduction: First Views at the Articles on The Responsibility of International Organizations,* „International Organizations Law Review" 2012, vol. 9, s. 3; C. F. Amerasinghe, *An Assessment…,* s. 76.

[69] A/57/10, pkt 473, s. 231. Por. W. Czapliński, *International Responsibility of International Organizations – An Outline,* „Polish Yearbook of International Law" 2004–2005, vol. XVII, s. 49.

[70] Prawdopodobnie pierwszym, który zastosował zwrot „normy pierwotne i wtórne", w kontekście rozważań nad projektem Harwardzkiej Szkoły Prawa z 1929 r., o odpowiedzialności państw za szkody wyrządzone na ich terytorium cudzoziemcom ich własności, był H. Briggs. E. David, *Primary and Secondary Rules,* [w:] *The Law…,* s. 28.

[71] Szerzej H. L. A. Hart, *Pojęcie prawa*, Warszawa 1998, s. 116–117, 130–137; K. C. Wellens, *Diversity in Secondary Rules and the Unity of International Law: Some Reflections on Current Trends*, „Netherlands Yearbook of International Law" 1994, vol. 25, s. 7 i n.; E. David, *op. cit.,* s. 27–33; S. Rossene, *The International Law Commissions's Articles on State Responsibility, Part 1, Articles 1–35*, The Netherlands 1991, s. 27; J. Crawford, *Multilateral Rights and Obligations in International Law*, „Recueil des Cours" 2006, s. 456–458.

[72] A/66/10, pkt 3, s. 69.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

podjęła się kodyfikacji norm wtórnych, w sytuacji gdy trudno jest stwierdzić, czy wykształciły się normy pierwotne w tym zakresie[73]. Niektóre normy pierwotne już funkcjonują, inne natomiast dopiero się kształtują[74]. Z perspektywy strony poszkodowanej pożądane jest, by istniały ogólnie stosowane normy wtórne[75].

Komisja stwierdziła także, iż pomimo wielu podobieństw, zachodzących pomiędzy Artykułami o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym a projektem o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, stanowią one teksty autonomiczne. Wprawdzie projekt artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych opiera się na Artykułach o odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państw, to jednak po dokonaniu analizy obu dokumentów okazuje się, iż wiele istotnych postanowień projektu jest odmiennych[76]. Każda kwestia regulowana w projekcie była rozważana z uwzględnieniem specyfiki organizacji międzynarodowych[77].

Formułowano zarzut, że specjalny sprawozdawca G. Gaja nie zaznaczył szczególnego charakteru postanowień odnoszących się do organizacji międzynarodowych w porównaniu z Artykułami o odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państwa. W związku z tym szczególne zasady stosowane do organizacji międzynarodowych, uwzględniające ich specyfikę, stają się wyjątkami od ogólnych zasad przyjętych w Artykułach KPM z 2001 r. Podnoszono, iż w rezultacie ostateczna wersja projektu o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych nie uwzględnia lub w niewystarczającym stopniu uwzględnia odmienny mechanizm ponoszenia odpowiedzialności przez organizacje międzynarodowe w stosunku do przewidzianego w Artykułach KPM z 2001 r.[78]

Warto też zauważyć, że w przypadku Artykułów KPM z 2001 r. istnieje już ugruntowana praktyka państw i dlatego stanowią one wyraz kodyfikacji prawa międzynarodowego[79]. Natomiast w odniesieniu do odpowiedzialności organi-

---

[73] *International Law Discussion Group*, s. 6. Zob. M. Möldner, *op. cit.,* s. 325; J. E. Alvarez, *International...,* s. 12–13.

[74] C. F. Amerasinghe, *Principles of the Institutional Law of International Organizations,* Cambridge 2005, s. 400–401.

[75] M. Möldner, *op. cit.,* s. 325.

[76] Ch. Ahlborn, *The Use…*, s. 5.

[77] A/57/10, pkt 473, s. 231.

[78] A. Pellet, *International...,* s. 45–46.

[79] Zob. np. sprawa *Behrami and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* (Decision on Admissibility)*,* European Court of Human Rights [ECHR] 2 May 2007, Application Nos. 71412/01 and 78166/01, ECHR Reports, Series 10, s. 45. Rozważając kwestię dopuszczalność skargi, Wielka Izba powoływała się na art. 3, 5 projektu artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. Wszystkie rozstrzygnięcia Trybunału dostępne są na stronie internetowej ECHR: http://www.echr.coe.int/echr/homepage_EN. Zob. P. Bodeau-Livinec, G. P. Buzzini, S. Villalpando, *Agim Behrami & Bekir Behrami v. France; Ruzhdi Saramati v. France, Germany & Norway. Joined App. Nos. 71412/01 & 78166/01*, „American Journal of International

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

zacji międzynarodowych brak jest zgodnej praktyki, a projekt należy traktować jako element postępowego rozwoju prawa międzynarodowego w tym zakresie[80]. Jest on oparty na kilku rozstrzygnięciach sądowych, opiniach doradczych MTS i na stanowiskach prezentowanych przez przedstawicieli nauki prawa międzynarodowego[81].

4. Zagadnienie praktyki sądowej w sprawach dotyczących odpowiedzialności organizacji międzynarodowych

Sprawa stosowania przez sądy postanowień projektu artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych wywoływała poważne kontrowersje[82]. Komisja Europejska, w kontekście art. 7 projektu, sugerowała, iż z komentarza wynika[83], że orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC)[84], stanowiące potwierdzenie dyskusyjnej linii orzeczniczej przyjętej w sprawie *Behrami and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway,* zgodnie z którą przypisano Organizacji Narodów Zjednoczonych działania narodowych kontyngentów rozlokowanych w Kosowie, pozostawionych do dyspozycji ONZ lub działających z jej upoważnienia, w tym zakresie są nieaktualne[85].

Natomiast w orzeczeniu Wielkiej Izby ETPC z 7 lipca 2011 r. w sprawie *Al-Jedda v. The United Kingdom* Trybunał odstąpił od dotychczasowej linii orzeczniczej. Zgodził się ze stanowiskiem prezentowanym przez większość członków Izby Lordów[86], iż rola ONZ w Iraku w 2004 r. różniła się w znacznym

Law" 2008, vol. 102, no. 2, s. 323–331; S. Farrior, *Introductory Note to Behramii and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway, European Court of Human Rights, Grand Chamber*, „International Legal Materials" 2007, vol. 46, no. 4, s. 743–745.

[80] *International Law Discussion Group*, s. 3-6. Zob. K.E. Boon, *New…,* s. 8; J. Wouters, J. Odermatt, *op. cit.,* s. 3. Por. np. stanowiska: Niemiec, które twierdziły, iż nie wykształciło się prawo zwyczajowe odnoszące się do odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, *Responsibility of International Organizations: Comments and observations received from Governments and International Organizations*, A/CN.4/556, [A/CN.4/556], s. 47; MOP, A/CN.4/637, pkt 2, s. 15; ILA Study Group, s. 7-8; K. E. Boon, *Regime Conflicts and the U.N. Security Council: Applying the Law of Responsibility*, „The George Washington International Law Review" 2010, vol. 42, s. 792. Por. *Eighth Report of the Special Rapporteur, Giorgio Gaja*, A/CN.4/640, [A/CN.4/640], pkt 6, s. 6–7.

[81] J. E. Alvarez, *Memo…,* s. 2.

[82] K. E. Boon, *New….,* s. 9.

[83] A/CN.4/610, pkt 26.

[84] Zob. *Ksumaj v. Greece*, Decision of 5 July 2007 on the Admissibility of Application No. 6974/05; *Gajić v. Germany*, Decision of 28 August 2007 on the Admissibility of Application No. 31446/02; *Berić and others v. Bosnia and Herzegovina*, Decision on the Admissibility of Application No. 36357/04 and 24 other applications, 16 October 2007.

[85] A/CN.4/637, pkt. 1–3, s. 22.

[86] *Opinions of the Lords of Appeal for Judgment in the Cause. R (on the application of Al-Jedda) (FC) (Appellant) v Secretary of State for Defence (Respondent),* Session 2007-08, Decision

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

stopniu od tej, jaką spełniała ona w Kosowie. Powołując się na stanowisko Lorda Binghama, Trybunał stwierdził (w kontekście art. 5 projektu), iż Rada Bezpieczeństwa ONZ nie sprawowała efektywnej kontroli, jak również ostatecznej władzy i kontroli nad działaniem/zaniechaniem jednostek wchodzących w skład Sił Wielonarodowych. W związku z tym pozbawienie wolności *AL-Jedda* nie może zostać przypisane ONZ[87].

W sprawie tej prezentowano także odmienne stanowisko, iż ograniczenie się tylko do kodyfikacji już istniejących norm, w dziedzinie odpowiedzialności organizacji międzynarodowych, może w przyszłości utrudnić wykształcenie się nowych norm w tym zakresie. W związku z tym postępowy rozwój w zakresie odpowiedzialności organizacji międzynarodowych powinien przyczynić się do zwiększenia efektywności w egzekwowaniu odpowiedzialności organizacji międzynarodowych[88].

5. Kwestia *lex specialis* w odniesieniu do odpowiedzialności organizacji międzynarodowych

W trakcie prac Komisji nie osiągnięto konsensusu w sprawie stosowania zasad ogólnych lub szczególnych. Kwestia stosowania *lex specialis* nie została uzgodniona[89]. Zasada ta, łącznie z zasadą kompetencji domniemanych, stanowi główny filar powszechnego statusu organizacji międzynarodowych[90]. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w opinii doradczej z 8 lipca 1996 r. w sprawie legalności użycia broni jądrowej przez państwa w konflikcie zbrojnym (*Legality of the Use by a State Nuclear Weapons in Armed Conflict*)[91] stwierdził, iż organizacje międzynarodowe są podmiotami prawa międzynarodowego, które w przeciwieństwie do państw nie posiadają ogólnej kompetencji. Zdaniem Trybunału, w odniesieniu do organizacji międzynarodowych ma zastosowanie zasada specjalności, w myśl której państwa przyznały organizacjom określony zakres kompetencji, a ich granicą są funkcje wspólnego interesu promowanego przez organizacje[92].

Organizacje międzynarodowe mają ograniczony i zróżnicowany zakres kompetencji, a ich organy nie mają uprawnień, które można byłoby kwalifikować według trójelementowej zasady podziału władzy: ustawodawcza, wykonawcza,

---

of 12 December 2007 [2007] UKHL 58, zob. w szczególności pkt. 5, 24, s. 3, 17, tekst dostepny na: http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldjudgmt/jd071212/jedda.pdf.

[87] Application No. 27021/08, pkt. 83–84.

[88] M. Möldner, *op. cit.,* s. 327.

[89] K. E. Boon, *The Role of Lex Specialis in the Articles on the Responsibility of International Organizations*, [w:] *Responsibility…,* s. 136.

[90] *Ibidem,* s. 46.

[91] ICJ Reports 1996, s. 66 i n.

[92] *Ibidem,* pkt 25, s. 78.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

sądownicza. Podlegają różnym reżimom regulowania sporów i nie mogą być stronami sporu przed MTS[93].

Zasada specjalności, która stanowi istotny element odróżniający państwa od organizacji międzynarodowych, została w projekcie uwzględniona tylko częściowo. Poszczególne postanowienia projektu odnoszą się do niej w ograniczonym zakresie. Odwołują się one do „zasad organizacji", ale termin ten jest stosowany często jako odpowiednik „prawa krajowego państw" z Artykułów Komisji z 2001 r. W przypadku gdy zwrot „zasady organizacji" nie odpowiada terminowi „prawa krajowego państw", to i tak nie odzwierciedla on zasady specjalności, a jedynie okoliczność, że zasady organizacji stanowią część prawa międzynarodowego, a art. 64 projektu odpowiada art. 55 Artykułów KPM z 2001 r.[94]

Komisja podkreśliła, iż projekt artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowej odnosi się głównie do odpowiedzialności za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym. Nieliczne postanowienia projektu, głównie zawarte w części V, dotyczą odpowiedzialności państwa za akty organizacji międzynarodowej[95]. W piątym raporcie G. Gaja stwierdził, iż w projekcie powinny być zawarte podobne postanowienie jak w art. 55 Artykułów o odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państwa, co umożliwiłoby stosowanie zasad specjalnych[96].

W tym kontekście Wspólnoty Europejskie, a następnie Unia Europejska wskazywały, że ze względu na swój szczególny charakter[97] nie mogą być obejmowane zakresem ogólnej definicji organizacji międzynarodowych proponowanych przez Komisję[98]. W 2004 r. przedstawiciel Wspólnot Europejskich, odnosząc się do kwestii przypisywalności, stwierdził, iż Wspólnoty są organizacjami międzynarodowymi o szczególnych cechach, dlatego projekt powinien uwzględniać tę specyfikę. Powołując się na praktykę zawierania przez Wspólnoty porozumień taryfowych z państwami trzecimi w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO), zaznaczył, iż w przypadku naruszenia zobowiązań wynikających z takich porozumień akt międzynarodowo bezprawny jest przypisywany władzom celnym państw członkowskich. Zauważył zatem, iż należy odróżnić zagadnienie

[93] *International Law Discussion Group,* s. 5.

[94] A. Pellet, *International...*, s. 46–47.

[95] A/66/10, pkt 2, s. 67.

[96] *Fifth Report of the Special Rapporteur, Giorgio Gaja,* A/CN.4/583, [A/CN.4/583], pkt 7, s. 4.

[97] Zob. stanowisko: Komisji Europejskiej, A/CN.4/637, pkt. 1–3, s. 7–8; [MFW], *ibidem*, pkt. 1–4, s. 9–10; S. Talmon, *Responsibility of International Organizations: Does the European Community Require Special Treatment,* [w:] *International Responsibility Today: Essays in Memory of Oscar Sachter*, ed. M. Ragazzi, Martinus Nijhoff Publishers 2005*,* s. 406–407; J. d' Aspremont, *A European Law of International Responsibility? The Articles on the Responsibility of International Organizations and the European Union,* SHARES Research Paper 22 (201), ACIL 2013-04; tekst dostepny na: http://www.sharesproject.nl/wp-content/uploads/2013/04/SHARES-RP-22-final.pdf, s. 2.

[98] J. d' Aspremont, *A European.…,* s. 2.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

odpowiedzialności, którą poniesie Wspólnota i przypisywalności w stosunku do państw członkowskich[99].

Zachowanie państw członkowskich implementujące prawo wspólnotowe należy uznać za zachowanie Wspólnot, a państwa członkowskie stają się *de facto* ich organami[100]. W takich przypadkach nie można stosować testu efektywnej kontroli do oceny konkretnego zachowania organów pozostawionych do dyspozycji państwa lub innej organizacji międzynarodowej, zgodnie z art. 7 projektu, by przypisać to zachowanie państwu lub organizacji, gdyż zazwyczaj organizacja nie sprawuje takiej kontroli. Wskazywano, że lepszym rozwiązaniem byłoby zastosowanie kryterium normatywnego – wykonywania powierzonych funkcji zgodnie z zasadami organizacji[101]. W tym kontekście prezentowano stanowisko, zgodnie z którym test normatywnej kontroli powinien być stosowany jako kryterium przypisania zachowania państw członkowskich organizacji międzynarodowej[102].

Proponowano zatem opracowanie przez Komisję specjalnych zasad przypisywalności[103], które pozwolą na przypisanie zachowań organów państw członkowskich organizacji lub na zredagowanie odrębnych zasad odpowiedzialności w taki sposób, by ponosiła ją tylko organizacja, nawet w przypadku naruszeń zobowiązań przez organy państw członkowskich. Komisja początkowo nie zaakceptowała tych propozycji[104]. Podjęła natomiast starania w celu uzasadnienia rozwiązań przyjętych w rozdz. IV projektu i analizowała wzajemne relacje pomiędzy Wspólnotami a państwami członkowskimi. Komisja powołała się na rozstrzygnięcia organów międzynarodowych, m.in. decyzję panelu WTO i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz uznała, że obecnie nie należy opracowywać szczególnych zasad odnoszących się do przypisania organizacji zachowania organów państw członkowskich implementujących prawo wspólnotowe, działających jako przedstawiciele organizacji[105]. Wskazując na rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, podobne stanowisko przedstawił G. Gaja w siódmym raporcie[106]. Specjalny sprawozdawca opowiedział się za przyjęciem szerokiej koncepcji odpowiedzialności, zamiast formułowania szczególnych zasad[107].

---

[99] Tekst dostępny na: http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_4020_en.htm.

[100] J. d' Aspremont, *A European…,* s. 2–5.

[101] S. Talmon, *op. cit.*, s. 414.

[102] J. d' Aspremont, *A European…,* s. 4–5.

[103] Por. *ibidem*, s. 1–11.

[104] F. Hoffmeister, *Litigating against the European Union and Its Member States – Who Responds under the ILC`s Draft Articles on International Responsibility of International Organizations?,* „European Journal of International Law" 2010, vol. 21, No. 3, s. 728.

[105] *International Law Commission Report on the work of its Fifty-seventh session (2 May –3 June and 11 July–5 August 2005), General Assembly Official Records, Sixtieth Session, Supplement No. 10, (A/60/10),* pkt. 5–7, s. 94–96.

[106] A/CN.4/610, pkt 33, s. 12–13.

[107] F. Hoffmeister, *op. cit.,* s. 729. Zob. S. Talmon, *op. cit*., s. 412–414.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

KPM podkreśliła, że ze względu na różnice występujące pomiędzy poszczególnymi organizacjami międzynarodowymi, zwłaszcza w zakresie ich kompetencji i pełnionych funkcji, niektóre postanowienia projektu nie będą się do nich odnosiły. Ostatecznie KPM złagodziła swoje stanowisko i zaproponowała taką treść art. 64 (*lex specialis*), która umożliwia uwzględnianie różnic pomiędzy organizacjami międzynarodowymi, ich specyficznego charakteru i pełnionych funkcji[108]. Artykuł 64 stanowi bowiem *lex specialis* odnośnie do postanowień projektu[109]. W komentarzu Komisja podkreśliła, iż prezentowano różne stanowiska dotyczące możliwości wprowadzenia szczególnych zasad, m.in. przypisania odpowiedzialności Unii za zachowania państw członkowskich implementujących wiążące akty unijne[110]. Zaznaczono, iż KPM definitywnie nie rozstrzygnęła tej kwestii, ale stworzyła możliwość wykazania istnienia takich zasad[111]. W związku z tym stwierdzono, iż Komisja powinna *expressis verbis*, a nie w sposób dorozumiany uznać, że sprawowanie przez Unię kontroli normatywnej może skutkować przypisaniem jej zachowania państwa członkowskiego[112].

Podkreślano także, iż art. 64 projektu odgrywa istotną rolę w odniesieniu do całego projektu i Komisja powinna uwzględnić tę okoliczność w strukturze[113]. Komisja powinna zatem dokonać zmian w projekcie i komentarzu, by nadrzędność zasady *lex specialis* nad postanowieniami ogólnymi projektu nie budziła żadnych wątpliwości[114]. W tym kontekście można zauważyć, iż sugerowano Komisji, by dokonała w projekcie wyraźnego rozróżnienia pomiędzy prawem wewnętrznym organizacji międzynarodowej – stosowanym do wzajemnych relacji pomiędzy organizacją a państwami członkowskimi a międzynarodowymi zobowiązaniami wiążącymi państwa członkowskie organizacji – międzynarodowe *lex specialis.* Odniesienie się w art. 64 projektu do norm organizacji stosowanych we wzajemnych stosunkach pomiędzy organizacją a jej członkami trzeba byłoby zatem wyeliminować. Odwołanie się w tym artykule do szczególnych norm prawa międzynarodowego odpowiadało tradycyjnemu charakterowi i funkcjom *lex specialis*[115].

W komentarzu do art. 64 KPM stwierdziła, iż szczególne zasady dotyczące odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej mogą uzupełnić lub zastąpić zasady o charakterze ogólnym. Te szczególne zasady mogą kształtować stosunki or-

[108] M. Möldner, *op. cit.,* s. 324.
[109] A/66/10, pkt 7, s. 68.
[110] Komentarz do art. 64, pkt 2, s. 166.
[111] F. Hoffmeister, *op. cit.,* s. 729–730.
[112] J. d' Aspremont, *A European…,* s. 5–6.
[113] Stanowisko MOP, A/CN.4/637, pkt 1, s. 38.
[114] Stanowisko OECD, A/CN.4/637, pkt 3, s. 40.
[115] Ch. Ahlborn, *The Rules…,* s. 31. Por. art. 55 Artykułów KPM o odpowiedzialności państwa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

ganizacji międzynarodowej z państwem lub innymi organizacjami międzynarodowymi albo dotyczyć kwestii uregulowanych w części V projektu[116]. Komisja zwróciła szczególną uwagę na zasady organizacji w związku z tym, iż mogą one obejmować szczególne postanowienia regulujące odpowiedzialność pomiędzy organizacją międzynarodową a państwami członkowskimi[117].

Wydaje się, iż w kontekście art. 64 Komisja mogła zastosować inne rozwiązania, np.: ograniczyć zakres stosowania projektu do kilku organizacji międzynarodowych, tzw. „tradycyjnych" organizacji międzyrządowych – ONZ lub opracować różne uregulowania dla różnych typów organizacji międzynarodowych[118].

Należy podkreślić, iż koncepcja *lex specialis* ujęta w postanowienia art. 64 projektu nie oznacza, iż organizacje międzynarodowe mają nieograniczone prawo do niestosowania ogólnych zasad prawa międzynarodowego[119].

PODSUMOWANIE

Reasumując, należy stwierdzić, iż organizacje międzynarodowe są aktywnymi podmiotami stosunków międzynarodowych i stanowią tradycyjną formę współpracy pomiędzy państwami. Posiadanie przez organizacje międzynarodowe osobowości prawnomiędzynarodowej różnej od osobowości ich państw członkowskich oznacza, iż przysługują im określone prawa i ciążą na nich pewne zobowiązania. Działalność prowadzona przez organizacje międzynarodowe może skutkować naruszeniem praw przysługujących innym podmiotom prawa międzynarodowego. W związku z tym, posiadanie przez organizacje międzynarodowe osobowości prawnej oznacza nie tylko prawo do wskazywania odpowiedzialności w stosunku do innych podmiotów, ale również do ponoszenia odpowiedzialności przez organizacje międzynarodowe.

Komentarze nadesłane przez organizacje międzynarodowe wskazują, że najwięcej wątpliwości w trakcie prac Komisji budziła kwestia wzorowania się przez nią na Artykułach o odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państw za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym. W rezultacie, w kontekście odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej, w ograniczonym zakresie uwzględniono specyfikę organizacji międzynarodowych w stosunku do państw. Postawiono także zarzuty, iż projekt artykułów opiera się na nielicznych przykładach z praktyki organizacji międzynarodowych.

---

[116] Komentarz do art. 64, pkt 1, s. 166.

[117] *Ibidem,* pkt 8, s. 168.

[118] Zob. *Report of the International Law Commission, Fifty-fourth session, (29 April–7 June and 22 July–16 August 2002, Official Records of the General Assembly, Fifty-seventh session, Supplement No. 10, A/57/10*, pkt 470, s. 230.

[119] K. E. Boon, *The Role…,* s. 137–138.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

Pewne uwagi zgłaszano do sposobu zdefiniowania „organizacji międzynarodowej", „reguł organizacji", „przedstwiciela organizacji".

Rozbieżne poglądy prezentowano odnośnie do: uregulowania w projekcie problematyki odpowiedzialności państw w stosunku do organizacji międzynarodowej; art. 6 (obecnie art. 7), a w szczególności efektywnej kontroli sprawowanej nad organem państwa lub organizacji międzynarodowej, pozostawionym do dyspozycji innej organizacji międzynarodowej w kontekście kryterium przypisywalności. Pewne obawy budził dawny art. 16 ust. 2 lit. b, który przewidywał ponoszenie przez organizację międzynarodową odpowiedzialności w przypadku udzielenia zalecenia państwu lub innej organizacji międzynarodowej do dokonania aktu, który – gdyby został zrealizowany przez organizację udzielającą zalecenia – byłby bezprawny. Ze względu jednak na kontrowersje, jakie wywołała propozycja Komisji – podziału na wiążące i niewiążące akty organizacji z obawy o rozszerzenie zakresu ponoszenia odpowiedzialności – odrzucono tę koncepcję.

Pewne kontrowersje wywoływały okoliczności wyłączające bezprawność aktu. W przypadku samoobrony rozważano, czy należy rozróżnić samoobronę stosowaną przez państwa, od tej stosowanej przez organizacje międzynarodowe. Ponadto zalicza się ją do norm raczej pierwotnych niż wtórnych. Odnośnie do *countermeasures* wyrażano wątpliwości co do zasadności umieszczenia tej okoliczności w projekcie. Jednak najbardziej kontrowersyjną okazała się kwestia konieczności, gdyż prawie we wszystkich przypadkach okoliczność tę rozważano wyłącznie w kontekście państw, a nie organizacji międzynarodowych.

Wątpliwości budziły także postanowienia projektu dotyczące skutków popełnienia aktu międzynarodowego, a w szczególności art. 43 (obecnie art. 40 ust. 2).

Polemikę spowodowało także podejście Komisji do zasady specjalności. KPM preferowała bowiem prymat zasad ogólnych projektu, czemu sprzeciwiły się organizacje międzynarodowe. W związku z tym Komisja przyjęła art. 64, który przyznaje pierwszeństwo zasadzie *lex specialis* oraz wskazuje na szczególny charakter norm organizacji międzynarodowych.

Komisja, dokonując kodyfikacji zasad odpowiedzialności organizacji międzynarodowych za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym, podjęła się realizacji trudnego zadania, nie tylko ze względu na różnice, jakie występują pomiędzy poszczególnymi organizacjami międzynarodowymi, ale także na skromną i niejednolitą praktykę w tym zakresie. Pomimo że projekt wymaga pewnych zmian, ma istotne znaczenie dla nauki prawa międzynarodowego oraz praktyki państw i organizacji międzynarodowych.

Wydaje się, iż wysiłki KPM zmierzające do stworzenia spójnego systemu odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej zarówno państw, jak i organizacji

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 07/01/2026 22:14:48

międzynarodowych należy ocenić pozytywnie[120]. Jednolity system pozwoliłby nie tylko na ochronę praw podmiotów prawa międzynarodowego, ale również całego porządku prawnego.

Należy podkreślić, iż odpowiedzialność prawnomiędzynarodowa za akty sprzeczne z prawem międzynarodowym stanowi podstawową instytucję prawa międzynarodowego niezależnie od tego, czy podmiotem dokonującym naruszenia było państwo, czy organizacja międzynarodowa.

SUMMARY

The aim of this study was to present private and official codifications concerning the topic of responsibility of international organizations. Moreover, it highlighted some controversial issues which occurred during the work of International Law Commission (ILC). The topic of responsibility of international organizations was analyzed both by private bodies such as *Institute de Droit International* and *International Law Association* and – as mentioned above – ILC. The efforts of *Institute de Droit International* resulted in a resolution on *The Legal Consequences for Member States of the Non-fulfilment by International Organizations of their Obligations toward Third Parties.* While in 1996 International Law Association studied these topics, a Committee on the Accountability of International Organizations was established. These private drafts paid attention of ILC to some legal issues which helped ILC to identify problems which require further discussion. After completion of its work on State responsibility in 2001, ILC decided to include the topic *Responsibility of International Organizations* in its work program. Mr G. Gaja was appointed the Special Rapporteur and in years 2003-2011 he presented eight reports which took into account the comments and observations received from governments and international organizations. In his reports he largely followed the model of *Articles on State Responsibility for Internationally Wrongful Acts.* In 2011 the Commission adopted the draft of 67 articles on *Responsibility of International Organizations,* divided into six parts. The Draft Articles aimed at codification of a set of secondary rules applicable to a wide range of international organizations. The codifications of rules on the responsibility of international organizations was a very difficult task due to diversity of international organizations, which differ in size, functions and competence. Furthermore, there is a lack of relevant practice that would allow to elaborate the principles relating to responsibility of international organizations. Nonetheless, the responsibility for international wrongful acts is the most important institution of international law irrespective of the subject which committed a wrongful act.

[120] M. Möldner, *op. cit.,* s. 326–327.